

57 'Elk dorp zijn eigen Dommelbimd' *Rik Nijland*
Voorbeelden van maatschappelijke initiatieven om aan natuurbeheer te doen. Bewoners nemen verantwoordelijkheid. Wat gebeurt er zoal?

59 Effecten van plas-dras op weidevogels in Noordoost-Fryslân en de rol in netwerkpopulaties
S.M. Weterings-Schonck & E.B. Oosterveld
De vereniging Noardlike Fryske Wâlden heeft onderzoek gedaan naar het plas-dras zetten van weilanden op het broedgedrag van weidevogels en presenteert haar resultaten.



pag. 65

65 Veldmuizenplaag in Friesland: record aantallen Ransuilen
H. Wijnandts

67 *Technologie bij natuuronderzoek; Noordse woelmuis inventariseren met eDNA* *J. E. Herder, E. Bellemain, R.H. Witte, D.L. Bekker & M.J.J. La Haye*

70 *Uit de gebieden van Staatsbosbeheer*
Samengesteld en gefinancierd door Staatsbosbeheer.

71 *Door studenten/ promovendi; Bosmuizen verlicht*
Janneke Sindram onder begeleiding van *Dr. R. van Grunsven* en *Dr. P. Jansen* (Centrum Omgevingswetenschappen, Wageningen Universiteit) en door *Dr. K. Spoelstra* (NIOO-KNAW).

73 *De12Landschappen*
Samengesteld en gefinancierd door de twaalf provinciale Landschappen. Deze keer berichten van Utrechts Landschap en Het Flevo-landschap.

In één van de volgende nummers:

- Beweidings Oostvaardersplassen •
 - Doldersummerveld • Ganzen in Saeftinghe •
 - Zandhonger Oosterschelde •
 - Effectiviteit grondtransplantatie •
 - Weekdieren in de Noordzee • Keizersmantel •
 - Veenmosorchis • Geel schorpioenmos •
 - Boomkor en zoetwatermosselen •
- Themanummers:*
- 50 jaar Drentsche Aa • Limburgs Heuvelland •

Programmatische Aanpak Stikstof (PAS): een juiste balans

Redactioneel tussen natuur en economie?

Afgelopen januari is het ontwerp van de Programmatische Aanpak Stikstof ter visie gelegd. De verwachting is dat de regeling – al dan niet met aanpassingen – binnenkort van kracht zal worden. De PAS is bedoeld om te voorkomen dat de omgeving van Natura 2000 gebieden 'op slot gaat' als gevolg van een te hoge stikstofdepositie. Die is vrijwel overal in Nederland hoger dan gewenst vanuit natuurdoelstellingen, en elke toename is dus potentieel schadelijk. Een consequentie zou kunnen zijn dat rondom Natura 2000 gebieden nieuwe activiteiten, die leiden tot een verhoging van de stikstofdepositie, niet langer zijn toegestaan.

Om dat laatste te voorkomen is de PAS ontwikkeld. Bij de ter visielegging van de PAS is het doel als volgt verwoord: 'Ruimte voor de economische ontwikkelingen, sterkere natuur en minder stikstof'. De aanpak die is gekozen om dat doel te bereiken kan sterk versimpeld als volgt worden weergegeven:

- als gevolg van het beleid van de overheid in Nederland en omringende landen neemt de stikstofdepositie af;
- in de omgeving van Natura 2000 gebieden mag een deel van die afname (maximaal de helft) worden gebruikt om lokaal ontwikkelingen toe te staan die leiden tot stikstofuitstoot;
- daardoor worden natuurgebieden langer blootgesteld aan een depositie die ligt boven het niveau dat wenselijk wordt geacht;
- om dat te compenseren worden in en rond de Natura 2000 gebieden maatregelen genomen die er toe leiden dat ondanks een vertraagde daling van de stikstofdepositie toch de behoudsdoelstellingen gehaald zullen worden, zodat voldaan wordt aan de eerder aangegane Europese verplichtingen. Dat klinkt heel simpel, maar de uitwerking is lastig. Dat blijkt wel uit de lange periode die nodig is geweest voor de ontwikkeling van de PAS. De regeling was al in 2009 door toenmalig minister Verburg aangekondigd, met daarbij de toezegging dat de regeling zo snel als mogelijk in het kabinet zou worden vastgesteld. Al met al heeft het ruim vijf jaar geduurd, voordat de regeling voldoende was uitgewerkt om in het kabinet vast te stellen en ter visie te leggen.

In die tijd is een model ontwikkeld (AERIUS) waarmee de stikstofdepositie in de Natura 2000 gebieden met een nauwkeurigheid van minder dan een kilogram stikstof per hectare per jaar kan worden berekend. Tevens zijn per habitatype herstelstrategieën ontwikkeld waarin staat aangegeven welke maatregelen genomen kunnen worden om ondanks een te hoge stikstof-

Voorbeeld van stikstofgevoelige natuur:
 hier een zeer zwak gebufferd ven
 met Waterlobelia (*Lobelia Dortmanna*)
 (foto: Saxifraga/Rutger Barendse).



depositie toch de natuurdoelen te halen. Deze herstelstrategieën zijn vervolgens gebruikt om per gebied een maatregelenpakket op te stellen waarmee met zekerheid kan worden voldaan aan de behoudsdoelstellingen. Het resultaat is een ontwerpregeling van ruim honderd pagina's, en enkele duizenden pagina's aan achtergrondinformatie in de vorm van herstelstrategieën en gebiedsanalyses, te downloaden vanaf de website <http://pas.natura2000.nl>.

Vraag is of de regeling niet te complex is geworden, en of dat bij de uitvoering niet zal leiden tot problemen. Te meer omdat bij de opzet is uitgegaan van een aantal aannamen waarvan onzeker is of ze uit zullen komen. De belangrijkste aanname is dat de stikstofdepositie de komende jaren zal dalen. Uitgegaan wordt van een daling van 3% tussen 2014 en 2020 (van der Hoek et al., dit nummer). Dat is een beperkte afname, die makkelijk kan worden tenietgedaan door onvoorziene economische ontwikkelingen, zoals een verdere groei van de veestapel als gevolg van de afschaffing van de Europese melkquota.

Een tweede aanname is dat er voldoende kennis en middelen zijn om met gerichte maatregelen altijd de gewenste natuur in stand te houden. Deze aanname houdt er geen rekening mee dat de natuur wispelturig is. In de nu ter visie gelegde gebiedsanalyses wordt voor 124 Natura 2000 gebieden gegarandeerd dat met de te nemen maatregelen alle binnen de gebieden aanwezige habitattypen minimaal in huidige omvang en kwaliteit behouden zullen worden. Maar is dat wel realistisch? Een nieuwe ziekte, invasieve exoten, even niet goed opgelet bij inrichting, verkeerde analyse vooraf, extreme droogte of kou, er zijn legio oorzaken die er toe kunnen leiden dat doelen niet gerealiseerd worden. En wat moet er gebeuren als aan het einde van de eerste beheerplanperiode van zes jaar blijkt dat in veel natuurgebieden de doelen niet gehaald zijn? Alsnog die gebieden op slot zetten? Of garanderen dat het een volgende beheerplanperiode wél gaat lukken? En krijgen we dan rechtszaken van de boeren of juist van de natuurbeheerders?

Een belangrijk pluspunt van de PAS is dat in de Natura 2000 gebieden veel geld beschikbaar komt voor het nemen van de maatregelen die nodig zijn om de abiotische condities te verbeteren. In een aantal provincies is dat geld zelfs al ter beschikking gesteld, want er is haast. Dat gaat echter ten koste van de

Introductiebrochure met algemene toelichting van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie op de PAS, te vinden op <http://pas.natura2000.nl>.



budgetten voor overige, niet-Natura 2000 gebieden. Bovendien is het, zoals beschreven door Van der Hoek et al. (dit nummer), de vraag of de in Natura 2000 gebieden genomen maatregelen wel altijd effectief zullen zijn. Het risico bestaat dat om ontwikkelruimte te kunnen verlenen maatregelen worden genomen die niet werken of zelfs averechts uitwerken op de natuur in een gebied. En tenslotte leidt de PAS voor natuurbeheerders tot een strak keurslijf vanwege de eis dat in elk gebied de daar aanwezige stikstofgevoelige habitattypen minimaal in huidige omvang behouden dienen te worden. Dat leidt tot problemen in gebieden waarin de habitattypen onderling tegenstrijdige eisen stellen of waar de habitattypen slechts een tijdelijk stadium vormen in de successie naar een gewenste meer natuurlijke situatie. Door Haveman (dit nummer) wordt bovendien de vrees uitgesproken dat de beheerders worden opgezadeld met een zware monitoringverplichting die verder gaat dan wat ze zelf aan informatie nodig hebben.

Het is dan ook maar zeer de vraag of dit nieuwe beleid soelaas gaat bieden voor de natuur. De PAS lijkt toch vooral een kwestie van pappen en nathouden. Stelselmatig wordt de vraag vermeden hoe Nederland er de komende jaren voor gaat zorgen dat de stikstofdepositie daalt tot niveaus waarbij stikstofgevoelige natuur duurzaam beschermd kan worden. In plaats daarvan is een bureaucratisch gedrocht geschapen dat de komende jaren nog voor veel problemen kan zorgen.

De redactie